

Timbuktu - Afrika iszlám tudományos fellegvára

2. rész.

Timbuktu tudományos jelentőségét és a nyugat-afrikai történelemben betöltött fontosságát a világ egyik legelső, itt megalapított iszlám egyetemének köszönheti, a "**Timbuktu Egyetemnek.**" A Timbuktu Egyetem tulajdonképpen három önálló *medreszeből* (középkori iszlám iskolarendszer, amely megfelelt a nyugati típusú, közép- és felsőfokú képzéstípusoknak) alakult ki, melyek a Sankore, a Djinguereber és a Sidi Yahya mecsetek körül szerveződtek, közülük a legidősebb a **Sankore Egyetem.**

A XV. századra a városban kialakult tudományos, kulturális, szellemi központból kiindulva hódította meg az iszlám a nyugat-afrikai országok nagy részét. A **Sankore** gyökerei egészen 989-ig nyúlnak vissza, amikor az első mecset megépült mai területén. A Timbuktuba érkező karavánok kereskedői mindannyian meglátogatták a mecsetet, és könyveket hoztak az iszlám világból, melyeket a mecsetnek ajándékoztak. Így lassan egy elképesztő tudás halmozódott fel, amely Mousa Mansa idejében (1307-1332) 400.000 - 700.000 kéziratot tartalmazott. Ez volt a legnagyobb könyvgyűjtemény Afrika területén az Alexandriai Könyvtár óta. A tanítás színvonala vetekedett a világ más részein működő iszlám egyetemekével, volt, hogy 25 000 diák tanult itt. Az egyetem szervezet teljesen különbözött a korbéli középkori európai egyetemektől. Nem volt központosítás, nem volt diákregiszter, azonban a diákok munkáit megtartották. Fénykorában 180 különböző szintű, önálló iskola működött, mindegyik élén egy imámmal. Az órák a mecset nyitott udvarán vagy az oktatók privát rezidenciáján zajlottak. Az oktatási rendszer 4 szintű volt, és az adott szintet elvégző diákok azonos turbánt kaptak, amely akadémiai előmenetelüket szimbolizálta. Az oktatás vallási alapon zajlott: minden olyan vita, amelyet nem lehetett egy Korán idézettel alátámasztani megengedhetetlen volt. Az első szint a koranik iskola volt, ahol az arab nyelv és egy afrikai nyelv beható ismerete, az írás és a Korán memorizálása volt az alapkövetelmény. A második szinten, az 'általános oktatás' az alapvető tudományok, mint nyelvtan, matematika, földrajz, történelem, fizika, csillagászat, kémia mélyebb, valamint a Korán haladó tanulmányozása zajlott. Ezen a szinten tanulták a *Hadit*-ot, az iszlám bíraskodást és a spirituális megtisztulás szabályait, végül pedig a kereskedelem és etika szabályaiba kaphattak betekintést. A vizsga sikeres teljesítésekor a bölcsességet, szent fényt, tudást és kiváló erkölcsiséget szimbolizáló turbánt kaptak. A diákok összegyűltek az iskolaudvaron és üdvözlés mellett a magasba dobták turbánjaikat, miközben egymás kezét fogva szimbolizálták, hogy mindannyian testvérek. A harmadik, "felsőbb" szinten már specializált oktatás és kutatás folyt egy professzor irányítása alatt, a tanulmányok filozófiai és vallási kérdések körüli vitára fókuszáltak. A negyedik, 'végzős' szint a bírák és professzorok szintje volt. Ők bíróként dolgoztak a városban és beosztották a tanult embereket Mali főbb városaiba. Az a harmadik szintet elvégzett diák, aki kellőképpen lenyűgözte a maga sejkjét (professzorát) részese lehetett ennek az tudóskörnek és a maga területén szaktekintélynek minősült. Azok, akik nem hagyták el Timbuktu ott maradtak és tanítottak vagy környék vezetőinek tanácsadói lettek fontos jogi és vallási kérdésekben. A kapott kérdéseket leosztották a harmadik szintű diákoknak kutatásra, majd az összegyűlt eredményt megvitatták maguk között és kiadtak egy *fatwát*, amely iránymutatást adott arra, hogy az adott problémát hogyan kell a legjobban kezelni. A híres tanárok, mint Ahmed Baba, Mohammed Bagayogo vagy Modibo Mohammed al Kaburi saját társadalmi-gazdasági tárgyú könyveket írtak, melyeket a diákok lemásoltak. Manapság több mint 700 000 kéziratot őriznek Timbuktu könyvtáraiban.

A **Sidi Yahya** mecset a Sankorétól délre épült 1400-1441 között, amikor egy fontos szent ember érkezését várták Timbuktuba, nevét első imámjáról kapta, aki a mecsetet medreszévé fejlesztette. Területén található Sidi Yahya és az akkori kormányzó, Mohammad Naddah síremléke. A medresze imámjait a mecsettől északra temették el egy földalatti kriptában. Reggel és este imádkoznak itt a hívők. Legendás kapuját 2012 nyarán az a szélsőséges Ansar Dine

betörtte: a legenda szerint a kapu mindig zárva volt, és csak akkor lehetett volna kinyitni, ha érkezett a világvége. Az iszlámisták szerint az ilyen babonaság nem összeegyeztethető a vallással, így a kaput betörték. Azonban nem voltak teljesen nyugodtak, mivel 100 dollárt ajánlottak annak, aki megjavítja, de nem találtak embert erre a munkára, melyet 2016-ban állítottak csak helyre.

Timbuktu legrégebbi mecsetje a délnyugati részen álló **Djinguereber**, a "Nagy mecset," köré szerveződött a harmadik nagy medresze. A mecset építését még Moussa Mansa, a "királyok királya" ahogy Maliban ismerik, rendelte el 1327-ben, miután legendás mekkai zarándoklatáról (lásd 2017/2 Hírlevél) hazatért. és építtetőjének, Abu Haq el Sahelinek 200 kg aranyat fizetett jutalmul. Három belső udvara, 2 minaretje és kelet-nyugati irányba tájolt 25 oszlopsora 2000 embernek biztosít imahelyet. Az északi homlokzat és a minaret kivételével, melyet 1960-ben megerősítettek az egész mecset agyagból és szerves anyagokból (kender rost, szalma, fa) épült. A 2012-es rombolást ez a mecset sem úszta meg, a területén két síremléket romboltak le kapákkal, csákányokkal, fészítővasakkal az elvakult iszlámisták. A mecset ma a mindennapi élet központja, a napi öt ima színhelye, melyet az eredeti jemeni és egyiptomi építők leszármazottai büszkén tartanak rendben mind a mai napig (bár erre a 2006-os restaurálás óta nem került sor).

Timbuktu legújabb nevezetessége az 1973-ban alapított **Ahmed Baba Intézet**, melyet jórészt kuvaiti pénzből hoztak létre és Timbuktu híres XVII. századi tudósáról, Ahmed Babáról neveztek el. 2009-ben dél-afrikai pénzből egy újabb épületet húztak fel. A 4600 m²-es alapterületű, légkondicionált, legújabb technikával felszerelt intézetben próbálják a fellelhető kéziratokat restaurálni, megfelelő módon tárolni, sőt konferencia és kutatóközpont is helyet kapott a területén. Közel 30 000, XIV-XVI. századi kéziratot gyűjtöttek be, vásároltak fel a városi és környékbeli családoktól, és itt található a híres *Tarikh al Sudan*, egy 1655 körül íródott krónika, amely a Szongáj Birodalom történelmének páratlan forrása. A 2000-es évek elején világ minden részéről érkeztek pénzek, hogy az évszázadokig

ládákban, poros, homokos polcokon tartott, szétmálló, elázott, természet-rágtá magánkönyvtárak, medreszék kincseit megőrizték és kutathatóvá tették az utódok számára. Kadhafi egy 100 szobás, uszodás resortot tervezett a városba, hogy konferenciákat, kutatásokat tarthassanak a felbecsülhetetlen kulturális kincs feltárása, rendszerezése és megőrzése érdekében. Ennek a folyamatnak vetett véget az ő halála, majd a város 2012-es elfoglalása. A város megszállását

megelőzően az intézetből és a városi magánkönyvtárakból (minden gazdag kereskedőnek saját magánkönyvtára volt!) több mint 300 000 kéziratot mentettek ki. A fáma szerint timbuktuai családi tradíció, hogy megesküsznek, hogy "életük árán is megvédik a könyvtárat." Az óvatosság nem volt

megalapozatlan, mivel az Ahmed Baba Intézetet is felgyújtották azt az egyébként alvóhelynek használó iszlámisták, szerencsére nem okozva nagy kárt az épületben és a kéziratokban (sajnos pár ezer így is áldozatul esett a pusztításnak).

Bármily reménytelennek is tűnik a helyzet, azonban sokan dolgoznak azon, hogy Timbuktu újra visszakerüljön a világ térképére. A "Timbuktu Reneszánsz Kezdeményezés" célja, hogy a várost újra a központba helyezze, mint "a tolerancia, bölcsesség és fejlődés fáklyáját - aranykora jellemzőnek megfelelően." Reméljük, sikerül, mert ez a fantasztikus múlttal és elképesztő kulturális kincsekkel rendelkező város megérdemelné még egy esélyt. Az Európai Fejlesztési Alap pedig finanszírozza egy 464 km hosszú út építését Goma Coura és aTimbuktu között, amely szintén segíthet a legendás város újraéledésében.

képek: Bouréma Dolo, idegenvezető, Mali; Wikipedia; beautiful mosque.com;